

Halász Judit

színművész (Budapest, 1942. október 7.)

Azt hiszem, egy mondatba nem fér egy élet tapasztalata, sem az azokból levont következtetés. Mi háborús évben születtünk, és életünk első három évében a minket ért érzelmi hatások meghatározták egész életünket. Az enyémet biztosan. Talán ezért szeretnék úgy élni és dolgozni, hogy ne okozzak félelmet senkinek. Mikor színésszé lettem, azt gondoltam, hogy hivatással, munkámmal, jelenlétemmel szeretnék örömet szerezni az embereknek. A bajokról, bánatról, gondokról, mindannyiunk problémáiról úgy beszélni, hogy ne a kilátástalanság és reményvesztettség uralja el az embereket, hanem a kreativitás, a tehetség, a megoldásokat kereső

és találó gondolkodás, értelem. Célokat keresni és elérni, dolgozni és segíteni az utánunk jövőket abban, hogy olyan hivatást, munkát, dolgot találjanak maguknak, melyben örömük telik. Felmutatni, hogy gyökerek nélkül, múltunk, kultúránk ismerete nélkül nem lehet értelmes életet élni, és hogy a mi kötelességünk ezekre felkeltetni a mögöttünk járók figyelmét, érdeklődését.

Talán most ennyi. Ha lenne több időm...

Halász Judit

Molière: *A nők iskolája*
(Ágnes szerepében, partnere Darvas Iván)

Kustár Zsuzsa

iparművész (Pesterzsébet, 1942. október 13.)

Pesterzsébeten születtem, de Dunavecsnél nevelkedtem. Végzettségem: 1961–66, Magyar Iparművészeti Főiskola. Mestereim: Gerzson Pál festőművész és Szilvitzky Margit iparművész. 1966-ban diplomáztam az öltözködési tárgyak formatervező művészeként. 1966-ban férjhez mentem Haraszti László festőművészhez, és Nagykanizsára költöztünk. 1967-ben lakást, majd 1973-ban műtermes lakást kaptunk.

1966-tól 1967-ig dolgoztam a szombathelyi Savaria Cipőgyárban, majd kilenc éven belül három gyermeket szültem, eközben gyesen voltam. Ez idő alatt pályamódosító lettem. Ideális körülmények között neveltem és csodáltam három gyermekünket, s játékosan sorra kipróbáltam a férjem által gyakorolt képzőművészeti technikákat: festést, rajzolást, rézkarcot, képcsínálást és mozaiktervezést. 1968-ban voltam először művésztelepen, Siklóson, ahol megismertem Nagyharsány hegyének mondáját. A gyermekrajzok logikájával kirajzoltam magamból a mesés történetet. Azóta vallom, hogy képzeletem a mesére hajló költészetet kedveli. Sokféle eszközzel és technikával szeretem megjeleníteni mindkettőt.

1969-ben Nagykanizsán a Képcsarnokban 90×170 cm nagyságú seelyem faliképeket állítottam ki mesevilág, csodaszarvas és égig érő fa kompozíciókkal.

1972-ben elkészítettem első mozaik faliképeimet Nagykanizsán az Ady-Zetkin sarokház lépcsőházába. A 12 m²-es mozaik kirakásában férjem segített.

1977-ben elváltunk, férjem megnősült, én egyedül neveltem tovább gyermekeinket, s folytattam a művészpályát, amelyet 13 évesen találtam ki magamnak.

A Teremtő megsegített. Csodák csodájára egyik nagy munkámat követte a másik:

1977-ben a nagykanizsai Úttörőház első emeleti előcsarnokába elkészítettem *A Nappal és az Éjszaka mondáját* 26 m²-es mozaikfalon, immár egyedül.

1980-ban a nagykanizsai házasságkötő terembe gobelint terveztem *A szerelem meséje* címmel. Galamb Éva iparművész szötte meg ötös felvetésben, 4 m² felületen.

1981-ben a csurgói házasságkötő terembe terveztem gobelint 8 m² nagyságban. Címe: *Az égig érő fa*.

1983–84-ben készítettem el a nagykállói református templom ólmozott üvegablakainak tervét: öt ablak, összesen 20 m². Témája: régi mennyezetkazetták átdolgozása világrendben.

1984-ben a Kiskanizsai Általános Iskola előterébe 12 m²-es mozaikot terveztem és kiviteleztem Weöres Sándor *A tündér* című versére komponálva.

1985-ben elkészítettem a *Névadó világtükör* miniatúráját tojástemperával.

1988-ban a letenyei tanács- és házasságkötő terem 30 m²-es mozaikképét a *Párosító szerelem* címmel adtam át.

1993-ban Emma néni mesemondó *Kard* című meséjét illusztráltam hét ceruzarajzban.

1997-ben könyvem jelent meg (magánkiadásban) álomfejtési tapasztalataimról, továbbá a népköltészet és az álomfejtés kapcsolatáról. Címe: *Feléledő álomfejtés*. Gyűjteményes álomszótár.

1998-ban a Budapest, V. kerület, Hercegprímás u. 14–16. sz. alatti szakorvosi rendelőintézetbe ólomüveg álmenyезetet terveztem. Címe: *Varázstükör*.

2003-ban a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár üvegablakai ezzel a címmel: *Az ember testi, lelki, értelmi és szellemi adottságainak ábrázolása a magyar hímzések jelképeivel*. Technikája: homokfúvott üveg.

2003–2004. Húsz év után elkészült a nagykállói református templom keleti szentélyébe a címereket ábrázoló három miniatúr ólomüveg ablak, mely Forró Sándor egyházgondnok s felesége, Makkai Rozália adományából jött létre összesen 4 m² felületen.

2009. *Névadó világtükör* címmel padlómozaikot készítettem a Budapest, V. kerületi Aranytíz Kultúrházba. Mérete: 10 m².

2011. Kivitelezésre vár a nagykanizsai református templom 12 háromrészes ablaka, mely Krisztus mondatát jeleníti meg: „Én vagyok az út, az igazság és az élet.” A homokfúvott technikára tervezett életfákban Krisztust jelenítettem meg, aki a „világ

világossága”. A mennyezetkazettákon és a népművészetben használt jelképekkel az Ige igazságát ábrázoltam, ami az életet Isten útján vezérli.

Így, közel a hetvenhez, pályámról elmondhatom, hogy a naprakész álomfejtés segít gondjaim megoldásában s lelki érettségem tudatos megélésében. Azt kívánom az utánam élő nemzedéknek, boldoguljon az „ingyen kegyelemben” kapott álmai szerint, örökségünk felvirágoztatásában.

Befejezésül Kostyál László művészettörténész méltatását idézem: „Kustár Zsuzsa a mesék és az álmok művésze és a spirituális valóságé... Fogalmazásmódjának dekorativitása a rajzosságnak, a síkra redukált kompozíciónak és az erőteljes, tiszta színnek köszönhető... Sokoldalú, számos technikát magas színvonalon alkalmazó művész... Szimbolikus motívumainak köszönhetően tartalmilag mindig sűrít, ábrázolása narratívának mondható... Nála a szenzuális és spirituális világ szorosan összefügg. Revelációszerű fölfedezése, hogy az archaikus mesék és népi imádságok bonyolult, ma már érthetetlen fordulatoknak tűnő jelképei az általa kidolgozott álomfejtési módszer segítségével jelentős részben értelmezhetők.”

Munkáim megtekinthetők honlapomon: www.kustarzsuzsa.hu

Nádas Péter

író (Budapest, 1942. október 14.)

Soha nem fogom megérteni, hogy mire jó egy születésnap, de talán nem is kell megértenem. Ha már születésnap, akkor az anyákat kéne ünnepelni. Még gyerek voltam, amikor meghalt. S talán ezért maradt az egyetlen emlékezetes születésnapom az első nélküle. A halálosan sebzett apám éppen ki volt rúgva a munkahelyéről, elég szegények is voltunk. Fél kiló kettőhúsos kolbászt

vett a születésnapomra. Hiszen igazán szerettem, jó fokhagymás volt, paprikás, zsíros is. Amikor kipakoltam a papírból, minden fiúi önfegyelmemre szükségem volt, hogy az ajándék láttán ne böggjem el magam. Nem lett volna helyes még ezzel is megterhelni őt. Vagy az öcsém kolbászevő kedvét elrontani. Mustárral ettük, kenyérrrel.

Serfőző Simon

író, költő, szerkesztő (Zagyvarékas, 1942. október 24.)

A háború vége volt. Arra a két (orosz, ukrán?) tisztre, akik házunk szobájából irányították a közelben átvonuló szakaszát a frontnak, anyám elbeszéléséből emlékszem: rendesek voltak, ölelgettek engem, cukorkával kínálgattak, vigyáztak ránk. Az viszont már az én emlékem, hogy amikor elmentek, azonnal megjelentek a zabrálók. A szót szüleimtől hallottam, s hallatára azonnal borzongás szaladt végig a hátamon.

Ösztönösen éreztem, hogy az jót nem jelent. Amint feltűnt két-három katonára a közelben, futottunk befelé a konyhába, bújtunk előlük, ahová tudtunk. Fölforgatták a házat, szétdobálták mindent a szekrényből, fiókokból, kerestek valamit, bizonyára valami értékeset. Kiabáltak, mert semmi olyat nem leltek. Apámat lefektették a rossz sezlontra, arccal lefelé, s letakarták pokróccal, ne lássa, mit művelnek. Agyonlövik, ha megmozdul, fenyegették meg. Anyám és én az ágy sarkába húzódva remegtünk. Amikor elmentek, jött a következő banda. Ugatta őket a kutya. Nem sokáig, mert agyonlőtték. Kívüle jószágot a portán nem találtak, rég elvitték őket azok, akik előttük dúlták fel az ólat, istállót. „Job

twoju maty!”, káromkodtak, s az ajtót betámogatták karókkal, egyhamar ki ne tudjunk menni, nehogy kiessük, merre mennek, s az előjáróiknak jelentsük viselt dolgaikat. Apám a kamra kis ablakán mászott ki, hogy szabaddá tegye a kijárást.

Anyám meneküléseire emlékszem még. Majd jövök, igyekezett megnyugtítani. Sokszor a szalmakazalba vagy a határban télre kint maradt szárkúpok valamelyikébe bújt el, s csak ha besötétedett, merészkedett haza. A jövevények édesanyámat keresték. „Bárisnya, bárisnya”, hajtogatták. Apám a falu felé mutogatott, hogy oda ment, majd holnap jön haza. Nagyon féltém, hogy baja esik, s akkor mi lesz velem.

Máig se tudom, mit ettünk abban az időben. A zabrálók a ládából kiszórták a lisztet, a kukoricát, ami volt, feletették a lovaikkal, csirke, tyúk rég nem volt a háznál, csak a hiányuk kapirgált, más se.

Esténként tűzrevalóért a vasútárokban botorkáltam apámmal, sötétben, amikor senki nem láthatott bennünket. Apám nagyobb ágakat vágott le a fákról, én kisebb gallyakat húztam magam után hazafelé. Máskor kiszántott here-töveket szedtünk kosárba, meg ami éghetőt találtunk a határban, amiről úgy gondoltuk, másnak biztosan nem kell, azért nem vitte haza. Szárkúpokhoz nem nyúltunk, hadd maradjanak, arra szüksége lehet a gazdájának. Mindegy, hogy később felgyújtogatta mindet. Mint a tűzhányók, füstölögték.

Ha rekviráló, adóbehajtó, békekölcsönt írató ember közeledett az úton, ránk küldték a Tanácsházáról, idejében észrevettük mindig. Azt kellett csak kitalálni, hogy mihozzánk vagy másokhoz kanyarodik először a biciklijével. Ha így, ha úgy történt, mindig volt időnk arra, hogy felkészüljünk a fogadására. Előfordult, hogy amikor bezárkóztunk, hiába zörgette az ajtót s kiabálta, tudja, hogy itthon vagyunk. Majd előbújunk, s elkap bennünket, kiabálta. Tele voltam aggodalommal, hogy mi történik akkor: rendőrökkel vitet el, börtönbe zárat? De hát miből adtunk volna az államnak kölcsönpénzt, amikor fillérünk se volt, adót is miből fizessünk? Majd jövőre, amikor a felesben művelt földeknek lesz valami hasznuk. Várjon addig.

Menjen Rákosi Mátyáshoz, annál fenyegetőzőn! Nagyon tudja mondani, hogy mennyire fejlődik az ország. Mi nem azt tapasztaltuk. Dolgoznak szakadásig a szüleim, én a tehenet legeltetem, ami tejet ad, anyám Szolnokra hordja naponta a vasútállomáshoz közeli házakhoz, mégse haladunk semmire. Azon az egy-két hold földön, amit sikerült megvennünk, csak tengődni lehet. A termés java beadásba kell, marad, amit vetni kell, s annyi, hogy éhen ne haljunk.

De majd jönnek az amerikaiak meg az angolok, mondogatták az emberek, majd azok megszabadítanak az oroszoktól, jóvátételtől, Rákosi pajtástól, visszaadják az eltagosított földeket, a kulákokká szegényített emberek visszakapják, amit elvettek tőlük, hazamehetnek a városokból falukba, pusztai hodályokba deportáltak. Tanyánk közelében például a kanálisárkot gazolta az erre a vidékre kitelepítettek egy része, nekem a közelükbe se volt szabad mennem, nehogy megtudjak bármit is róluk. De hát hiába vártuk, nem jött segítségül senki, csak egy-két léggömb szállt el a kertünk közelében, röpcédulákat szórt széjjel. S a Szabad Európa Rádió sutyorgott otthon az általam készített detektoros készülékből. Már akkor sokan tudták: mért is jönné segítségünkre bárki is, amikor az oroszok útját épp a Nyugat egyengette egészen Berlinig. „El lettünk

mi adva”, „ne számítsunk mi senkire, csak magunkra”, őriztem meg fejemben azokat a véleményeket, amiket akkoriban hallottam.

Mennyire igazuk volt! Példa rá 1956.

Iskolába talán egy hónapig se kellett akkoriban menni. A faluba bicikliztem csak be egy vagy két alkalommal, boltba, a kútra vízért. Láttam a tankok által „felszántott” köves utat, éjszaka lövéseket hallottam, a tanya belerettent. Szüleim elbeszéléséből értesültem, hol gyűltek az adományok, hogy azokat majd kocsival felviszik Pestre. Megtudtam tőlük, ki volt az, aki szedte a sátorfáját s elindult a nyugati határnak, hogy a volt „megveszekedett kommunisták” meg vannak szelesedve, menekülnek otthonról. Aztán nagy hanggal jön vissza mind, fenyegetőznek. Most meg a falu van megszelesedve, senki nem tudja, melyik lábára álljon, melyik lukba bújjon.

Gimnáziumba kerültem. Sehol úgy még nem szégyenültem meg, mint ott az első osztály befejezésekor, meglátva a kezembe kapott bizonyítványt. Mit mondok otthon? Majd mész a téeszcsébe – szúrt apám a szemével felém. Nem is kell messze mennem. Csak át kell lépni a kanálisárkon, ott vannak a hodályok. Nem oda mentem, hanem Pestre. A hátizsákban vittem a verseimet. Akkor már írtam. „Sokra jutottál vele – becsülte le apám. – Nem lesz abból sose semmi.” Anyámat okolta a sikertelenségemért: kellett nekem könyveket vennie, pénzt kidobni azokért, „Ezt érted el vele, indulhat darizni.”

Oda indultam: alja munkára Újpestre. Egy év után tudtam csak feljebb kapaszkodni. Betanított munkás lettem. Aztán megint léptem egyet előrébb: három versem jelent meg az Új Írásban. Sőt, hamarosan újságírónak szegődtem el, ha nem is sok időre. Három hónap múlva elvittek katonának. A földön voltam újra. Azt hittem, sose kelek föl.

A szüleimnek ekkorra odaveszett mind a nyolc hold földjük, amit az évek során összegürcöltek: odaadták az államnak, csak azért se a téesznek. Nem néztek ki abból semmi jót. Különben is: ők a maguk gazdájának akartak maradni. Tőlük ne vigyék el a jószágokat, a közös istállókban bőgjenek éhesen, álljanak térdig a ganajban, verjék őket vasvillával.

Budapesten négy évig laktam albérletben, erre ráhúztam még másik kettőt Miskolcon. A szüleim ekkor már beköltöztek a faluba. Házat építettek, az alapját én is ástam, a Zagyva aljában a vályogot én is raktam Balla sógor gumis kerekű kocsijára, aztán le róla, abból emelkedtek a falak. A határból „beköltöztették” az istállót, ólat, nyári konyhát, idebent felépítették újra. Mire betapasztották, kimeszelték fehérre, állíthatták a ponyvás sátort, készülhettek a lagzira. Megnősültem, s „a multság nem maradhat el”.

Amikor elköltöztünk az albérletünkéből, nyugodtak meg a szüleim: „Tőlünk elvették a földeket, lett belőle nektek lakás.” A miskolci tanács jóvoltából, teszem hozzá. Mindegy, hogy milyen, lakás volt. A szobát, ahová a háború idején az oroszok lovakat kötöttek be, a két kezünkkel lakhatóvá tettük. Az előttünk lakóknak jó volt úgy is, ahogy volt. Ide született az egyik, majd a másik gyermekünk is.

Hazajártam rendszeresen, először még a tanyára, később a faluba, feleségem szüleihez Szolnokra. Riportokat írtam itthoni tapasztalataimról. Verseket magántörténelmemről, amelyet közösséginek éreztem. Apám beletörődött, hogy az irodalomnak adtam a fejem. Anyám büszke volt rám. De inkább szere-

tett volna csak az lenni, hírelni, hogy költő lett a fiából, amiért én megdorgáltam, nem kell azt senkinek se mondani. Hiszen nem is biztos, hogy az lettem. Akkor mit válaszoljon, ha kérdezik tőle, mi van a fiaddal, nézett rám. Boldog akart lenni, s én megtiltottam neki.

Harcaimról a Napjaink szerkesztőségében, ahol a folyóirat megszüntéig dolgoztam, nem beszéltem neki, apámnak se. Volt nekik épp elég bajuk, nem akartam még az én gondjaimmal is tetézni. Bérese, percentes cselédje voltam a rendszernek, s én szembefordultam vele. S ha bérese, percentes cselédje, de megfigyeltje is, III/III-asokkal körülvéve. A hatalom készen állt arra, hogy alkalomadtán lecsapjon rám. Főleg azután, hogy jó néhányszor megfordultam Lakiteleken.

Folyóirat főszerkesztőjévé avanszáltam, s akikben legjobban bíztam, oda fogadtam magam mellé munkatársaknak, leginkább őbennük csalódtam. Nem akartam „NB II-es” lapot szerkeszteni. Vagyis másod-harmadrangút másod-harmadrangú szerzőkkel, mint amire erős akarat mutatkozott. A helyettesem a „stüzi vadász” gúnynevet kapta. A többi határon túli szerkesztő is mit keres a lapnál? – fogalmazódott meg ellenem a vád. Liberális lapot kell szerkeszteni, adták ki a jelszót az erre, majd amarra politikai irányzatot váltók, s két és fél év után leváltottak.

A Magyar Életnél próbáltam még megvalósítani szándékaimat, majd az Új Holnapnál, mindkét helyről kiszorultam. Maradt a Felsőmagyarország Kiadó vezetése, amelynek eredményei meglelégedéssel töltenek el. S maradt az ekkorra összedűlt családi életem. Éppen a romjai alatt fekszem. S maradt az írás. Megfogalmazása el- és lelakott tájainknak, csalódott reményeinknek, eltékozott hazáinknak. S a mégis élni és megmaradni akarás hite.

Sertözö Simony

Ladik Katalin

költő, színművész, performer (Újvidék – ma: Szerbia –, 1942. október 25.)

„Azt mondták rólam, hogy egzotikus vagyok, de én ezt nem is egzotikumnak nevezném, hanem másságnak. Ma a másság sajnos nem előny, hanem nagyon nagy hátrány, mert az emberek másképpen gondolkoznak, és kizárják azt, aki más. A hetvenes években Jugoszláviában a másság érdekességnek számított, és szinte előny volt, hogy magyar vagyok a szerb közegben. Én jól illeszkedtem be a szerb kultúrába, olyan értelemben jól, hogy szimbiózisban éltem multikulturális környezetemmel, amely inspiráló volt számomra és otthonosan éreztem magam benne. Magyarországi fogadtatásomban – itt az avantgárd körre gondolok – az a szabadság volt imponáló számukra, amit a műveimből kiéreztek, amit én a perfor-

manszaimban és a verseimben kifejeztem. Az újvidéki Symposion (Új Symposion) folyóirat, ahol mi, vajdasági magyarok publikáltunk, a magyarországi és romániai értelmiségiek és alkotók számára ablakot jelentett a világba, a szabadságba.

A hivatalos magyar kultúrpolitika, éppen ellenkezőleg, negatívan fogadta és bírálta írásaimat és performanszaimat. Példa arra, hogy a nyugati kultúra hogyan torzítja el a magyar irodalmat, művészetet. Engem Magyarországon elrettentő példaként tanítottak az egyetemen, mivel az én verseim nem illettek a hivatalos kánonba, a magyar irodalmi hagyományba. És ez így ment egészen a nyolcvanas évekig. Akkor lassanként mégiscsak elkezdték publikálni a verseimet.” (Balind Vera: *Interjú Ladik Katalinnal*, 2011 – részlet)

„Mi maradt meg bennem kora ifjúságom óta és mi változott? Megmaradt a kíváncsiság, a befelé fordulás, a szolgálatkészség, a konfliktuskerülés, a megbízhatóság, az elszántság. Szeretek és tudok láthatatlanná válni, időnként mégis elfog a vágy, hogy a figyelem középpontjába kerüljek. Kívánom és küzdök azért, hogy független legyek. Nem tudok gazdálkodni az életenergiámmal, vonzódok a magányhoz, félek a bizonytalantól. Még mindig nagy jelentőséget tulajdonítok az álmoknak, és nem vesztettem el a kalandok iránti érdeklődésemet. Repülök álmomban, és nem adtam fel a reményt, hogy egyszer rátalállok a Kozmikus Értelemre, vagy, ha úgy tetszik, a Mindenhatóra.

A változást a következőkben látom: türelmesebb vagyok és nyugodtabb; nem félek a haláltól, sem attól, hogy szerelmes leszek; kevésbé szégyellem magam intim helyzetekben, mint fiatalabb koromban; nem játszom meg az orgazmust, és most már egyre gyakrabban és bátrabban mondom NEM-et.”

(Miško Šuvaković: *An Interview with Katalin Ladik*, 2010 – részlet)

Ladik Katalin – Digitális ráHangoló

<http://www.katalinladikretrospective.net> [A nő hatalma, Újvidék, 2010 és a Gyökér és szárny, Székesfehérvár, 2011 életmű-kiállítások honlapja]

1. *A sikoltozó lyuk*, performansz, Újvidék, 1979, Ifjú Gábor fotója
2. *Bayer aszpirin*, Tolnai Ottó monodrámája, rendezte Jancsó Miklós, Újvidéki Színház, 1982
3. *Angyalmarás*, film, rendezte Lordan Zafranović, 1983
4. *Happy days*, Samuel Beckett, Újvidéki Színház, 1991

<http://tinyurl.hu/AM7i/> [*Androgin a Cseresznyéskertben* – Újratölve 1. Ladik Katalin Tranzit blogja, 2009.02.16]

<http://tinyurl.hu/Fht1/> [*Androgin a Cseresznyéskertben* – Újratölve 2. Ladik Katalin Tranzit blogja, 2009.02.18]

<http://tinyurl.hu/P5m4/> [*Androgin a Cseresznyéskertben* – Újratölve 3. Ladik Katalin Tranzit blogja, 2009.02.21]

<http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/10/ladik.htm> [Ladik Katalin zEtna webmagazinban és virtuális olvasóteremben megjelenő, *A tárgyak emlékezete* című önvizsgálódó írása újszerű, elsősorban internet-linkekre támaszkodó begyűjtése élményeknek, gondolatoknak, motívumoknak, amelyek költészetét, egész életművét meghatározták]

Ladik Katalin

Hoppál Mihály

etnográfus (Kassa – ma: Szlovákia –, 1942. október 31.)

A középiskolát a sárospataki kollégium történelmi falai között végeztem, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen magyar nyelv és irodalom szakos tanári és néprajzos-muzeológusi diplomát szereztem 1966-ban. Az egyetem elvégzése után rövid, néhány hónapos tanárkodás után (az Egressy Úti Általános Iskolában, ahol Németh László is kezdte tanári pályáját)

az akkor alakult akadémiai Néprajzi Kutatócsoporthoz kerültem mint tudományos segédmunkatárs. Ebben a kutatóintézetben dolgozom, ahol két cikluson keresztül igazgató voltam.

1972-ben védtem meg bölcsészdoktori, 1990-ben kandidátusi, 2006-ban akadémiai doktori értekezésemet.

Kutatói pályafutásom elején az etnográfiai és a folklorisztikai érdeklődésem párhuzamosan haladt, ezért először a magyar népi gyógyítással, emlékeinek összegyűjtésével foglalkoztam (mivel ebből írtam szakdolgozatomat), és 1975-ben első nagyobb tanulmányom a magyar népi gyógyítás emlékanyagának összefoglalása volt. Ugyanakkor megkezdtem a magyar néphit archívuma alapjainak lerakását (Pócs Évával együtt), azzal a távlati céllal, hogy Diószegi Vilmos halála (1972) után a magyar ősvallás kutatásának lehetőség szerinti teljes szövegarchívuma rendelkezésére álljon a kutatóknak. E munka eredményeként a magyar mitológia új

szemléletű megírását tervezem.

Az 1960-as évek végén nyílt lehetőségem először hosszabb terepmunkára, mégpedig az akkor áttelepítésre ítélt Gyöngyösisonta faluban, nagy közös kutatás keretében. Ezeknek a vizsgálatoknak az eredménye lett az 1970-ben megjelentetett első könyvem, amely *Egy falu kommunikációs rendszere* címmel je-

lent meg a Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadásában. Egyébként ez a munka lett alapja bölcsészdoktori disszertációmnak. Ezekben az években kezdtem meg egy másik, több éven át tartó terepkutatást a Zemplén megyei Pusztafaluban, valamint Erdélyben. A pusztafalui kutatások eredményeit ötrészes néprajzi dokumentumfilmben örökítettük meg.

A hetvenes évek közepétől, amikor Diószegi Vilmos halála után elkezdtem foglalkozni a szibériai samanizmus problematikájával, rendszeresen kijártam az akkor még létező Szovjetunióba, az orosz kollégák segítségével kezdtem ismerkedni az ott felhalmozott anyaggal. Először Közép-Ázsiába jutottam el, majd később Szibéria más területeire, először a burjátok közé, majd a jakutok, nanajok és tuvaiak következtek. A terepmunkák területét később kiterjesztettem Kínára, ahol a mandzsuk és az ujjurok között kutattam, s néprajzi filmeket készítettem a daur, evenki, kirgiz,

mongol sámának körében is. Hoszabb-rövidebb terepmunkát végeztem ezenkívül Mongóliában, Koreában és Japánban. Több hónapos intenzív kutatómunkát végeztem az amerikai és az ausztráliai kivándorolt magyarok között (1983–1989).

Tudományos eredményeim között lehet számon tartani az *etnoszemiotika* terminusának bevezetését. Az etnoszemiotikai kultúraelemzés volt a tárgya kandidátusi értekezésemnek, melyet 1990-ben védtem meg. A magyar etnológiai kutatásban nemzetközi téren a legszélesebb körű nemzetközi elismerést mégis a samanizmus jelenségeinek vizsgálatával értem el. A Budapesten megtalálható Sámánizmus Archivum, amely Diószegi Vilmos hagyatékára és a saját gyűjteményemre épül, adja az alapját ennek a világviszonylatban is egyedülálló gyűjteménynek. 1993-ban egy nemzetközi folyóiratot is alapítottunk *Shaman* névvel (társszerkesztő Molnár Ádám), valamint egy angol nyelvű könyvsorozatot *Bibliotheca Shamanistica* címmel, melynek 1993 óta főszerkesztője vagyok, eddig egy tucat kötet jelent meg.

A néprajzi kutatócsoportban, a folklorisztika területén végzett kutatások során elsősorban folklórszövegek elemzésével foglalkoztam, azoknak a nyelvészeti módszereknek a folklorisztikai hasznosítását próbáltam bevezetni a folklórkutatás területére, amelyek a hetvenes, nyolcvanas években a legmodernebbek voltak. Folklórtanulmányaimból két válogatott kötetet jelentettem meg. Az egyik a *Folklór és közösség* (1998), a másik a *Folklór és hagyomány* című (2004). Ezeknek a tanulmányoknak egy része már azt célozza, hogy kidolgozzunk egy korszerű hagyománykutatást.

A jelek és a jelképek kutatásának eredményeként még az 1989-ben je-

lent meg a *Jelképtár* című, nagy sikerű munka, melynek szerkesztését és társszerzőkkel együttes írását is végeztem. Ugyanebben a gondolatkörben már korábban is több válogatást szerkesztettem (*Etno-art és művészet szemiotika*, 1980; *A szerelem kertjében – erotikus jelképek a művészetben*, valamint a második kötet *Eros a folklórban – erotikus jelképek a néphagyományban*, 1987).

Még a hetvenes évek közepén és aztán jó másfél évtizeden keresztül a Tömegkommunikációs Kutatóközpont anyagi segítségével több konferenciát rendeztünk, ezek közül az első volt a *Hiedelemrendszer és társadalmi tudat* című, melynek anyaga két kötetben, 1980-ban jelent meg. 1984-ben *Életmód: modellek és minták*, 1987-ben pedig *Értékek és változások a társadalomban* címmel tartottunk szimpóziumokat. Ilyen volt például a *Mítosz és történelem* c. konferencia 1978-ban. A hiedelemgyűjtéseket tovább folytatva egyre inkább a mítosz, mitológia és azon belül is a magyar mitológia kutatását tekintettem fontosnak. Megjelentettem reprint formájában Ipolyi Arnold 1854-ben megjelent első *Magyar mythológiáját* (1987). A nemzetközi mitológiakutatás kiemelkedő eredménye volt az orosz kollégák által összeállított *Mitológiai Enciklopédia* magyar nyelvű kiadásának elkészítése és kiegészítése az általam írt magyar és finnugor címszavakkal (1988).

Az 1980-as években a magyar néprajzi kutatás legfontosabb, kiemelt munkatervi feladata volt a *Magyar Néprajz* köteteinek elkészítése. Intézeti feladatomból volt, hogy a két folklórkötet anyaga elkészüljön, melyet a folklór osztály munkatársai és a többi magyar folklórkutató közreműködésével sikerült elvégezni. Az elsőként publikált szövegfolklór-kötet

után a VI. és a VII. kötetek (népzene–néptánc–népi játék, valamint a népszokás–néphit–népi vallásosság tematikáját áttekintő két kötet) láttak napvilágot szerkesztésemben.

Néprajzi filmeket azzal a céllal kezdtem készíteni, hogy megörökíthessem az eltűnő paraszti világ, a népszokások, a búcsújárás szokásait. 1975-ben indult az *Örökség* című filmsorozat, majd később a néprajzi filmezés történetét bemutató többrészes filmsorozat, végül az amerikai magyarok körében végzett kutatásaimat összefoglaló ötrészes filmsorozat (1990–1991) tudományos előkészítése és társrendezőként való összeállítása. A szibériai sámánokról készített néprajzi dokumentumfilmjeim közül érdemes megemlíteni az *A sámán Euráziában* (1985–88), valamint a *Sámánok régen és ma I–II.* (1994) című filmeket, melyek külföldi néprajzi filmfesztiválokon díjat nyertek.

1995-ben alapították meg az Európai Folklor Központot, amelynek 1998-tól igazgatója vagyok. Ez a kis intézmény az elmúlt évtizedek alatt jelentős publikációs tevékenységet folytatott: a 15 éves évfordulóra a teljes anyagot megjelentettük CD-ROM formájában, ami tulajdonképpen ötvenkötetnyi folklórszöveget, tanulmányokat és monográfiákat jelent. Elnöke vagyok a magyar UNESCO-bizottság kulturális albizottságának, ez azt jelenti, hogy évek óta rendszeresen részt veszek az UNESCO kétévenként megrendezésre kerülő közgyűlésén (1997-ben Magyarország képviselőjeként a kulturális szekció egyik elnöke voltam, ami ritka megtiszteltetés egy kis ország számára). E kultúrdiplomáciai szerepkörben elkezdjük szervezni, hogy legyen a folklórnak egy világ-szerte megtartott ünnepe: a folklór világnapja.

Az európai folklórintézetben végzett munka eredményeként elindítottunk két könyvsorozatot, az egyik a magyar nyelvű kéziratokat megjelentető *Örökség* sorozat, a másik pedig egy angol nyelven megjelenő könyvsorozat, a *Bibliotheca Traditionis Europaeae* című, ez utóbbi az Akadémiai Kiadó gondozásában. Fontosnak tartjuk, hogy sikerült megjelentetni egy reprezentatív kiállítású és jó minőségben megjelenő angol nyelvű folyóiratot is *Hungarian Heritage* címmel, amely tulajdonképpen a külföldön élő magyarok ma már magyarul alig beszélő nemzedékeinek szól, és a magyar kultúra legfontosabb, legérdekesebb elemeit kívánja magas színvonalon, mégis közérthetően bemutatni.

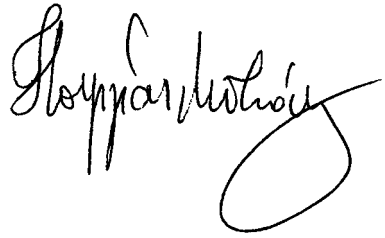
1997-től a Magyar Vallástudományi Társaság elnöki tisztét is betöltöttem, és 1998-tól a társaság megjelenteti az általam szerkesztett *Vallástudományi tanulmányok* című sorozatot, amelyben a társaság kereteiben tartott előadások vagy konferenciák anyagai látnak napvilágot. 2005-ig hat füzetet jelent meg ennek a sorozatnak, közöttük a két legutóbbi a magyar ősvalláskutatásról.

Eddigi munkásságomat hazai és nemzetközi szinten több elismeréssel illették. 1972-ben nyertem el a fiatal néprajzosok számára alapított Jankó János-díjat, melyet a Magyar Néprajzi Társaság választmánya adományoz. 2003-ban pedig elnyertem a Charles Simonyi kutatói ösztöndíjat, amelyet hazai kutatók számára alapítottak, valamint ugyanebben az évben a Pitré-díjat, amely a folkloristák számára alapított legjelentősebb európai díjak egyike, s amelyet Szicíliában osztanak ki minden évben.

Rendszeresen tanítok a debreceni egyetem Néprajzi Intézetében, valamint két finnországi egyetemen és az

észtsországi Tartu egyetemén. 1977 és 2005 között a világ számos egyetemére kaptam meghívást, ahol több mint félszáz előadást tartottam az etnoszemiológia és a samanizmus témakörében. A külföldi kutatókkal kiépített kapcsolatoknak köszönhetően – ezt tartom az egyik legfontosabb eredménynek munkásságomban – 1993-ban elindítottuk az *Encyclopaedia of Uralic Mythologies* című könyvsorozatot, melyet a finnugor rokon népek mítoszai és mitológiai képzeteinek feltárására és rendszerbe foglalására hoztunk létre finn, orosz és a kisebbségi észti, mari, zürjén, hanti kollégák közreműködésével. Az Akadémiai Kiadó gondozza ezt a sorozatot.

Az 1970-es évektől kezdődően több folyóiratot és könyvsorozatot alapítottam és indítottam útjára. Kiemelném a következőket: *Folklór Archivum* (1973–1989), *Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához* (1977–1982). Elindítottam mint szerkesztő az *Ethnologica Uralica* (1989–1997), a *Bibliotheca Shamanistica* (1993–2006), valamint a *Biblioteca Traditionis Europae* című könyvsorozatot, mégpedig mindet angol nyelven, az Akadémiai Kiadó gondozásában.

Kőváry Katalin

rendező (Békéscsaba, 1942. november 1.)

Zalán Klára felvétele

Véletlen, de sorsszerű egybeesésnek tartom, hogy a Napkút felkérése éppen akkor érkezett, mikor a színházi pályára keveredésem ötvenedik évfordulóját ünnepelhettem volna. Nem mondom, hogy ünnepeltem, de azért elgondolkoztam. Ezeket a gondolatokat szeretném most megosztani önökkel.

Én a színi pálya közelébe nem saját vonzódásom okán kerültem. Édesanyám mindenáron színésznő akart lenni. Nem tehetséghiányból adódóan, de ez végül nem sikerült. Hol a családi tiltás, hol a háborús körülmények, hol az én létrejöttem, hol a polgári származás és az egyáltalán nem „trendi” külső megjelenése akadályozta. De édesanyám élete végéig színésznő maradt. Minden pillanatban játszott. Hol üzemi ünnepeken szavalt, hol a családnak játszott olyan „nagyjeleneteket”, hogy a hátunk borsózott be-

lé. És nekem állandóan arról beszélt, hogy a színház a világ legcsodálatosabb helye. Én ezt gyermekként, főleg hogy az édesanyám mondta, el is hittem. De nem jártunk színházba – a színház otthon volt. Shakespeare-t, Molière-t, Ibsent,